

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

Струк Анна Василівна

УДК 378:373.3:81'373.234-047.22

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-
НАРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Одеса – 2020

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
ЛУЦАН Надія Іванівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри фахових методик
і технологій початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КАРАМАН Станіслав Олександрович,
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри української мови;

доктор педагогічних наук, професор
ПЕНТИЛЮК Марія Іванівна,
Херсонський державний університет,
професор кафедри мовознавства;

доктор педагогічних наук, професор
СЕМЕНОГ Олена Миколаївна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
завідувач кафедри української
мови і літератури.

Захист відбудеться «10» липня 2020 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою : 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті та в бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «10» червня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах соціально-економічних реформ, модернізації змісту освіти, що відбуваються в сучасному суспільстві, виникає потреба у формуванні мобільних, компетентних фахівців, з розвиненим професійно спрямованим мовленням, здатних виявляти знання у ділових ситуаціях спілкування, бути конкурентоспроможними. На це орієнтують законодавчі та нормативні документи (Закон України «Про вищу освіту», Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року, концепція «Нова українська школа», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, Державні стандарти початкової, базової і повної середньої освіти), які спонукають до пошуку продуктивних шляхів підвищення якості як загальної, так і мовної освіти.

Розбудова міцної незалежної держави, входження України до європейського освітнього простору неможливі без національного самоусвідомлення народу, засвоєння українцями культурної спадщини попередніх поколінь, оволодіння словниковим багатством рідної мови. У цьому контексті стратегічний документ «Нова українська школа» є методологічним орієнтиром у формуванні особистості, спроможної не лише здобувати лексико-народознавчі знання, а й уміло застосовувати їх у процесі власної життєдіяльності та розвитку.

Проблема формування різних видів професійних компетентностей у майбутніх педагогів досліджували вчені в різних напрямках: компетентнісний підхід у професійній підготовці (І. Бех, Н. Бібік, А. Богуш, В. Болотов, С. Бондар, О. Горошкіна, О. Копусь, О. Овчарук, М. Оліяр, О. Пометун, Дж. Равен, О. Савченко, В. Сєриков, Е. Тоффлер, Р. Уайт, Р. Хайгерті, А. Хуторської та ін.); теорія і практика формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх учителів початкових класів (В. Бадер, Л. Бірюк, М. Вашуленко, Т. Грітченко, Г. Демидчик, М. Оліяр, В. Усатий та ін.); лінгводидактичних компетентностей та стратегій мовної освіти (А. Богуш, С. Караман, О. Ковтун, О. Копусь, Ю. Крижанська, О. Любашенко, Н. Остапенко, О. Семенов, В. Третьяков, І. Хом'як та ін.).

Проблему національно-мовної підготовки майбутніх педагогів та формування національно-мовної особистості вчителів початкової школи досліджували такі вчені: О. Смолінська (лінгводидактичні основи національно-мовного виховання особистості засобами українського фольклору); М. Греб (формування лексичної і фразеологічної компетентностей майбутніх учителів початкових класів); Т. Стамбульська (формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи); В. Дорозд (лінгвокультурологічний підхід до вивчення української лексики у 5-7 класах шкіл з російською мовою навчання), Т. Симоненко (формування національно-мовної особистості на

уроках української мови у 5-7 класах); Т. Левченко (збагачення мовлення учнів 5-7 класів етнокультурознавчою лексикою); Л. Кожуховська (збагачення мовлення учнів 5-7 класів українськими фразеологізмами); Р. Друженко (формування мовленнєвих умінь і навичок учнів основної школи на засадах етнопедagogіки); В. Задорожна (вивчення української лексики в лінгвокультурному аспекті у 5-6 класах шкіл з російською мовою навчання).

Народознавчий аспект національно-мовної підготовки був предметом дослідження таких учених, як: Н. Ємельянова (підготовка майбутніх вихователів до роботи над засвоєнням старшими дошкільниками народознавчої лексики); Л. Лук'яник (формування лінгвокраїнознавчої компетентності молодшого школяра в умовах західного регіону); Г. Максимчук (збагачення мовлення молодших школярів етнокультурознавчою лексикою на міжпредметній основі).

Натомість проблема формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, зокрема її зміст і структура, не були предметом досліджень українських науковців, тоді як педагогічна практика засвідчує наявність низки суперечностей між:

- соціальним замовленням підготовки висококваліфікованих учителів початкової школи у векторі Концепції нової української школи та наявним рівнем упровадження її змісту в освітній процес закладів вищої освіти;
- вимогами сучасної початкової школи щодо підготовки національно спрямованої мовно / мовленнєвої особистості вчителя початкової школи і недостатнім усвідомленням студентами такої підготовленості;
- необхідністю формування лексико-народознавчої компетентності у майбутніх учителів початкової школи і відсутністю новітніх методик і технологій її формування;
- вимогами та потребами практики щодо якісного володіння майбутніми вчителями початкової школи професійними, комунікативно-мовленнєвими вміннями та відсутністю комунікативно-мовленнєвого супроводу їх формування у закладах вищої освіти.

Зважаючи на актуальність проблеми, недостатню її розробленість, а також виявлені суперечності, було обрано тему дослідження **«Теоретичні і методичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах наукової теми кафедри фахових методик і технологій початкової освіти «Підготовка майбутніх фахівців в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору» (№ 0110U008158), що входить до плану наукової роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Тему затверджено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 5 від 29.05.2018 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 1/23 від 26.09.2018 року).

Мета дослідження: науково обґрунтувати теоретико-методологічні концепти і педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності у майбутніх учителів початкової школи та перевірити їх ефективність.

Завдання дослідження:

1. Розкрити й обґрунтувати методологічні концепти та лінгвістичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

2. Визначити сутність і структуру феномену «лексико-народознавча компетентність майбутніх учителів початкової школи»; уточнити поняття «компетентність», «народознавча компетентність», «мовно-мовленнєва підготовка майбутніх учителів початкової школи».

3. Схарактеризувати зміст і специфіку лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

4. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

5. Визначити й обґрунтувати педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

6. Теоретично обґрунтувати модель формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

7. Розробити й апробувати експериментальну методику формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Об'єкт дослідження – професійно-мовленнєва підготовка майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – зміст і експериментальна методика формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи в педагогічних закладах вищої освіти.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи є складником цілісної системи підготовки майбутніх фахівців і розглядається як педагогічний процес, що містить мету, завдання, зміст, засоби, методи підготовки, а також критерії і показники сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи. Результати означеної підготовки дозволяють забезпечити ефективну лексико-

народознавчу компетентність у професійній діяльності вчителя початкової школи.

Загальна гіпотеза конкретизована в часткових гіпотезах, які передбачають, що формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- наявність позитивної мотиваційної настанови майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою;
- забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін;
- залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості.

Провідною ідеєю дослідження стало положення про те, що формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи зумовлене спеціальною організацією інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості закладом вищої освіти та розробленням відповідного методичного супроводу, що сприятиме глибокому засвоєнню народознавчої лексики, мовленнєвої активності студентів у векторі українського народознавства, розвитку в них умінь особистісної і фахової самореалізації.

Концепція дослідження. Необхідність розроблення теоретико-методичних засад організації лексико-народознавчої роботи в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування у них лексико-народознавчої компетентності зумовлена зростанням сучасних вимог до якості національно спрямованої освіти, а також реалізацією положень Концепції нової української школи. Постійне збільшення обсягу знань, який необхідно опанувати майбутнім фахівцям за роки навчання у ЗВО, підвищення вимог до їхнього професійного рівня викликає потребу всебічного й глибокого дослідження системи підготовки, зовнішніх і внутрішніх чинників та механізмів організації лексико-народознавчої роботи майбутніх учителів початкових класів у процесі освітньо-пізнавальної діяльності. Ефективність означеної діяльності залежить від того, наскільки в методиці та змісті навчання студентів мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін буде враховано особливості використання надбань народної педагогіки та визначено збалансованість аудиторної й позааудиторної роботи. Складність і своєрідність розв'язання досліджуваної проблеми полягає в тому, що лексико-народознавча робота студентів характеризується багатогранністю та потребує врахування особистісних потреб і запитів майбутніх фахівців, використання методів і прийомів інтерактивного характеру, традиційних та інноваційних технологій для формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи. Процес формування лексико-народознавчої компетентності

майбутніх фахівців є цілеспрямованим, керованим, вимірюваним і ґрунтується на різних рівнях теоретико-методологічних концептів. Обґрунтування цієї ідеї здійснюється на основі трьох взаємопов'язаних концептів: методологічного, теоретичного, методичного.

Методологічний концепт дослідження передбачає використання законів, принципів, закономірностей, інтегрує положення методологічних підходів, на підставі яких здійснено формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів (особистісно-діяльнісний, культурологічний, компетентнісно-комунікативний):

– особистісно-діяльнісний підхід спрямовує професійну підготовку майбутніх учителів початкових класів, що передбачає створення умов для самореалізації студента як суб'єкта освітнього процесу, зацікавленого в цілеспрямованому пошуку, здобутті й актуалізації професійно значущих знань, умінь і навичок задля оволодіння лексико-народознавчою компетентністю, розвитку здатності до самовдосконалення, самоосвіти і саморозвитку; формування у студентів активної позиції в освітньо-мовленнєвій діяльності щодо оволодіння ними народознавчою лексикою та набуття вмінь використовувати її у процесі роботи з учнями;

– компетентнісно-комунікативний підхід ґрунтується на діяльності спілкування з урахуванням комунікативних потреб і мотивів, наявності сформованих комунікативно-мовленнєвих умінь, що уможлиблює таку організацію процесу формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів, яка передбачає постійну комунікативну взаємодію викладачів і студентів, а зміст навчальних предметів слугує підґрунтям для практичного оволодіння народознавчою лексикою; передбачає підготовку майбутніх учителів початкової школи, які вільно володіють стратегіями і тактиками комунікативної взаємодії у професійно-мовленнєвому середовищі початкової школи, свідомо й доречно використовують їх у комунікативно-мовленнєвій діяльності з учнями, здатні розв'язувати проблемні ситуації, використовуючи здобуті знання, вміння та педагогічний досвід у векторі українського народознавства;

– культурологічний підхід зумовлює формування лексико-народознавчої компетентності на ґрунті національно-культурного фонду українського народу: глибоку обізнаність з українськими традиціями, звичаями, мистецтвом, українською усною народною творчістю; передбачає єдність змісту, форм, засобів, методів навчання, спрямованих на стимулювання культурно-мовленнєвого і високо духовного розвитку особистості вчителя початкової школи.

Теоретичний концепт окреслює основні ідеї, визначає систему вихідних параметрів, принципів, засобів, методів, що розкривають безпосередній зв'язок теоретичних положень концепції із практикою підготовки майбутніх учителів

початкової школи. Теоретичні засади дослідження склали: концептуальні положення теорії діяльності (Б. Ананьєв, П. Анохін, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, М. Каган, Г. Костюк, О. Леонтєв, М. Лісіна, Б. Ломов, А. Петровський, С. Рубінштейн та ін.); професійної діяльності вчителя початкової школи (Н. Бібік, В. Бондар, І. Зязюн, Л. Коваль, М. Марусинець, Н. Ничкало, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошнікова та ін.); загальна теорія мовленнєвої діяльності (Л. Варзацька, М. Вашуленко, І. Зимняя, О. Леонтєв, М. Львов, О. Реформатський, Л. Щерба та ін.); принципи народознавчої спрямованості в навчанні мови та формуванні різних груп комунікативних умінь (А. Богуш, О. Горошкіна, О. Копусь, М. Пентелюк, О. Семенов та ін.); процесуальний аспект вивчення мови (Т. Ладиженська, М. Львов, Н. Скрипченко, Л. Федоренко та ін.); значущість компетентнісного підходу в сучасній освіті (Н. Бібік, А. Богуш, О. Копусь, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторської та ін.); теоретичні підходи до формування комунікативних якостей майбутнього педагога, вдосконалення педагогічного мовлення (Н. Бабич, А. Богуш, Л. Головата, І. Гудзик, Л. Долинська, А. Капська, С. Караман, Г. Козачук, О. Кротова, Л. Мамчур, В. Мельничайко, Л. Паламар, Г. Сагач, О. Хорошковська та ін.).

Методичний концепт позиціонує визначення критеріїв і показників сформованості лексико-народознавчої компетентності, репрезентує розроблення експериментальної методики формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи як цілеспрямований процес їхнього професійного самовдосконалення, що включає чітко детерміновані цілі навчання та засоби їх досягнення (педагогічні умови, засоби, форми і методи), передбачає оперативний інтерактивно-рефлексійний зв'язок результатів навчання відповідно до змісту визначених критеріїв (когнітивно-мовний, професійно-спрямований, ініціативно-дієвий, оцінно-діяльнісний) та відповідних показників.

Методи дослідження: *теоретичні:* узагальнення теоретико-методологічної, науково-методичної, філософської, психолого-педагогічної, лінгвістичної літератури з використанням методів ретроспективного, порівняльного та системного аналізу – для зіставлення різних поглядів на проблему, визначення теоретико-методичних засад дослідження, розроблення й обґрунтування педагогічних умов, експериментальної методики формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, визначення понятійно-категорійного апарату дослідження, формулювання його основних положень і висновків; *емпіричні:* анкетування, тестування, спостереження, бесіда, методи експертних оцінок, самооцінки використано для виявлення рівнів сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; педагогічний експеримент (констатувальний,

формувальний, прикінцевий етапи) – для перевірки гіпотези дослідження; *статистичні*: методи математичної статистики (статистична обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація з використанням критерію χ^2 Пірсона) для кількісного та якісного аналізу отриманих Оемпіричних даних.

Експериментальна база дослідження: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. У дослідженні на різних етапах експерименту взяли участь 624 студенти спеціальності 013 «Початкова освіта», 64 учителі початкових класів, 54 викладачі лінгвістичних і педагогічних дисциплін початкової освіти.

Наукова новизна дослідження: *уперше науково обґрунтовано* методологічні концепти та лінгвістичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи на основі особистісно-діяльнісного, компетентісно-комунікативного, культурологічного підходів; *розкрито* сутність і структуру феномену «лексико-народознавча компетентність майбутніх учителів початкової школи»; *виявлено* критерії (когнітивно-мовний, професійно-спрямований, ініціативно-дієвий, оцінно-діяльнісний) із відповідними показниками, *схарактеризовано* рівні сформованості лексико-народознавчої компетентності (високий, достатній, задовільний, низький); *визначено й науково обґрунтовано* педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи (наявність позитивної мотиваційної настанови майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою; забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості); *розроблено й обґрунтовано* модель формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи (інформаційно-збагачувальний, практико-зорієнтований, продуктивно-творчий, регулятивно-дієвий етапи); *уточнено* поняття «компетентність», «народознавча компетентність», «мовно-мовленнєва підготовка майбутніх учителів початкової школи». Набули *подальшого розвитку* теорія і методика фахової мовної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Практичне значення дослідження. Розроблено й апробовано діагностувальну та експериментальну методики формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; елективний курс «Формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх

учителів початкової школи» та освітньо-методичний супровід до нього. Збагачено зміст нормативних дисциплін («Українська мова за професійним спрямуванням», «Сучасна українська мова з практикумом», «Теорія і методика виховання», «Методика навчання української мови в початкових класах», «Дитяча література та методика навчання літературного читання», «Методики навчання освітньої галузі «Суспільствознавство», «Методика трудового навчання», «Образотворче мистецтво з методикою навчання») темами і питаннями, що пов'язані з формуванням лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; розроблено і впроваджено систему вправ («Код нації», «Обереги минулого», «Цикли народних свят», «Українська душа», «Знак роду», «Пам'ять про предків», «Виправ помилку у словах», «Позитивне ставлення до помилок», «Незакінчене речення», «Народні звичаї», «Лексичний диктант», «Заміни правильно висловлювання»), ігор («Дізнайся більше», «Етнос народу», «Із народної скарбнички», «Хронологія свят», «Колядки та щедрівки. Хто кого?», «Що має бути на столі та в кошику», «Прислів'я та приказки», «Скоромовки», «Лікуємо мову», «Гравітація»), тренінги («Майстерня слова», «Етнографічна експедиція»), Website «Фольклорний етнографічний центр».

Запропонована методика формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи може бути використана в навчанні студентів народознавчої лексики. Сформульовані в роботі положення, висновки й методичні рекомендації можуть бути використані для вдосконалення змісту робочих програм із лінгвістичних і педагогічних дисциплін, у процесі розроблення методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Результати дослідження впроваджено в практику роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка про впровадження № 01-23/250 від 22.11.2019), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 1-7/734 від 27.12.2019), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка про впровадження № 01-12/27/1583 від 26.12.2019), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/66 від 20.12.2019), Бердянського державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 57-28/1248 від 12.12.2019), Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 09/1-722/3 від 16.12.2019), Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка про впровадження № 3372/11 від 18.12.2019), Вищої Лінгвістичної Школи (Республіка Польща, довідка про впровадження б/н від 8.07.2019).

Достовірність результатів дослідження забезпечено методологічною та лінгводидактичною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень; застосуванням відповідних методів, що є адекватними предметові і меті дослідження; апробацією розроблених моделі і методики формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; якісним і кількісним аналізом результатів експериментальної роботи.

Особистий внесок автора в роботі у співавторстві полягає в обґрунтуванні методів дослідження інформаційних технологій навчання [40].

Апробацію результатів дослідження здійснено на наукових науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних: «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Умань, 2017), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2017), «Rozwój-potencjał – deficytu» (Ченстохова, Республіка Польща, 2018), «Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)» (Львів, 2018), «Проблеми та перспективи сучасної науки» (Дніпро, 2018), «The danube – axis of European identity» (Київ, 2018), «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасної теорії» (Одеса, 2018), «Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика» (Київ, 2018), «Психологія і педагогіка: актуальні питання» (Харків, 2019), «Актуальні наукові дослідження: теоретичні та практичні аспекти» (Дніпро, 2019), «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 2019), «Metody i techniki badan pedagogicznych» (Краків, 2019), «Сучасний рух науки» (Дніпро, 2019), «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Умань, 2019), «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення» (Київ, 2019). Тренінг-курс «Unskilled – up skilling adult educators for digital lead» (Ченстохова, Республіка Польща, 2018), «ERASMUS+Programme, CBHE Action MoPED: Modernization of Pedagogical Higher Education by Innovative Teaching Instruments» (Івано-Франківськ, Україна, 2018), Тренінг-курс «Lecturer of Pedagogical Faculty at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University was following a teaching at Pedagogical University of Cracow as a participant of Erasmus+Programme KA107» (Краків, Республіка Польща, 2018), «ERASMUS+Programme, CBHE Action MoPED: Modernization of Pedagogical Higher Education by Innovative Teaching Instruments» (Умань, Україна, 2019), «Додатки Google в освітній діяльності» за підтримки Академії цифрового розвитку, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Департаменту освіти, науки та молодіжної політики Івано-Франківської області державної адміністрації, Департаменту освіти та науки Івано-Франківської міської ради спільно з Google Україна (Івано-Франківськ, 2019); *усеукраїнських*: «Василь Сухомлинський – від пізнання дитини до

створення освітньо-виховної системи» (Миколаїв, 2018), «Чорноморські наукові студії» (Одеса, 2019), «Проблеми та перспективи фахової підготовки сучасного педагога в умовах розбудови Нової української школи» (Івано-Франківськ, 2019).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 40 публікаціях автора, із них: 1 монографія, 19 статей у фахових виданнях України, 4 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 13 праць апробаційного характеру, 3 – додатково відображають наукові результати дисертації (1 у співавторстві видана в науково метричному виданні Scopus).

Кандидатська дисертація з теми «Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до збагачення словника шестирічних учнів народознавчою лексиною» зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова) захищена у 2014 р. у Херсонському державному університеті. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використано.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (715 найменувань, із них 10 – іноземними мовами), 8 додатків на 12 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 442 сторінки, обсяг основного тексту – 362 сторінок. Робота містить 22 таблиці та 12 рисунків, що обіймають 17 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, окреслено мету, визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, концепцію, завдання і методи дослідження, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи»** представлено результати аналізу наукового фонду з досліджуваної проблеми, розкрито сутність феномену «лексико-народознавча компетентність майбутніх учителів початкової школи», схарактеризовано й уточнено поняття «компетентність», «народознавча компетентність», «мовно-мовленнєва підготовка майбутніх учителів початкової школи».

Студіювання спеціальної літератури дало змогу констатувати, що підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності досліджувалась у різних напрямках, як-от: методологічні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя (С. Вітвицька, М. Євтух, В. Кононенко, Г. Тарасенко та ін.), особистісно зорієнтована підготовка професіонала (І. Бех та ін.),

педагогічна творчість (С. Сисоєва та ін.), психологічні механізми особистісно-діяльнісного підходу до організації освітньо-виховного процесу (Г. Балл, Г. Костюк), готовність до інноваційної педагогічної діяльності (А. Богуш, І. Гавриш, В. Сластьонін та ін.), теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, В. Бондар, С. Мартиненко, О. Савченко, Л. Хомич та ін.).

Професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи розглядаємо як цілеспрямований процес, зорієнтований на формування компетентності майбутнього вчителя початкової школи до виконання професійних педагогічних функцій в умовах Нової української школи. У дослідженні кінцевим результатом підготовки майбутніх учителів початкової школи виступає лексико-народознавча компетентність.

У роботі поняття «мовно-мовленнєва підготовка майбутніх учителів початкової школи» визначено освітній процес, спрямований на формування здатності особистості майбутнього вчителя здійснювати мовно-мовленнєву діяльність з учнями відповідно до нормативної української літературної мови, застосовуючи доречно номінативні й комунікативні одиниці мови, фонетико-фонологічні особливості, лексичний склад, граматичну та синтаксичну будову мови.

Лінгвістичними засадами формування лексико-народознавчої компетентності виступили вчення науковців (З. Бакум, А. Богуш, М. Вашуленка, Н. Голуб, О. Горошкіної, В. Дороз, С. Дорошенка, В. Каліш, С. Карамана, О. Копусь, К. Климової, В. Мельничайка, І. Нагрибельної, М. Оліяр, О. Савченко, В. Собко та ін.) про слово як мінімальну одиницю мови, що характеризується фонетичним вираженням, семантичною валентністю, лексико-граматичною віднесеністю та непроникністю і служить для називання предметів, процесів і властивостей, вільно відтворюється у мовленні, є будівельним матеріалом для побудови висловлювань; лексику як сукупність слів певної мови, певну систему співвідносних і взаємопов'язаних мовних одиниць; лексикологію як розділ мовознавства, що вивчає словниковий склад цієї мови.

Науковці по-різному визначають народознавчу лексику: як «країнознавчу лексику», «етнолексеми», «національно марковану лексику» (Т. Левченко); «лінгвокраїнознавчі реалії» (М. Вайсбурд); «країнознавчі реалії» (І. Вуйовіч); «лінгвокультуреми» (В. Воробйов); «специфічно українську лексику» (А. Бурячок).

До складу лексики народознавчого змісту вчені (Л. Дяченко, О. Масло, О. Тупиця, М. Філіпчук) відносять: 1) еквівалентні лексеми, в яких зміст українського слова на рівні лексичного поняття і лексичного фону збігається зі словом іншої мови; 2) безеквівалентні лексеми, що називають поняття, специфічні для певної культури, для яких немає точного відповідника в іншій

мові і які включають в себе слова-реалії, тобто лексеми, що не мають аналогів в інших мовах через відсутність об'єктів найменування та фонові слова, тобто лексеми, якими в одній із етнокультур поняття про ті самі або подібні явища чи стани об'єктів довколишнього світу (матеріального і духовного) фіксуються детальніше або дещо інакше, ніж в іншій; 3) слова-символи, що мають усталені асоціативні зв'язки з відповідним поняттям.

Констатовано, що в науковій літературі існують різні погляди вчених щодо тематичного розподілу народознавчої лексики. Так, Л. Дяченко нараховує двадцять шість предметно-тематичних груп безеквівалентної та фонові лексики. Найбільш численними є групи слів – найменувань предметів духовної культури: музичних інструментів, міфічних і демонічних істот, етнонімів, географічних реалій, предметів матеріальної культури (одяг, взуття, страви). В. Манакін класифікує безеквівалентну лексику за предметно-тематичним принципом за 11 групами безеквівалентних слів: найменування предметів домашнього вжитку, назви одягу, назви кулінарних виробів, напоїв, топоніми, фразеологізми, конотативна лексика, назви будівель і їх частин, назви різних осіб, музичних інструментів, історичних реалій, інші найменування. О. Семенов з-поміж національно забарвленої виокремлює родинознавчу лексику (пеленчатко, немовлятко, дитя, чадо, мати, дружина, отець, рідня тощо).

Народознавство розглядається вченими як система знань сучасних наук про народ, його багатогранне життя, історично зумовлені сфери творчої діяльності (А. Богуш, Н. Лисенко, О. Семенов); галузь емпіричних педагогічних знань і досвіду народу, виражену в домінуючих поглядах на мету і завдання виховання у сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання та навчання (О. Горошкіна, А. Максимчук, О. Семенов); систему знань про мову, літературу, історію, географію, психологію, демографію народу, яка запобігає історичному безпам'ятству і сприяє формуванню у дітей народного світогляду та прилученню їх до світової культури через народ (М. Лук'яник).

Народознавчу компетентність визначено як динамічне інтегроване утворення, що характеризує сукупність народознавчих знань, умінь і навичок, які визначають професійно-національне та народознавче спрямування педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи.

Під лексико-народознавчою компетентністю майбутніх учителів початкової школи розуміємо інтегровану особистісну якість, результат засвоєння лексико-народознавчих знань, усталених висловлювань, у яких віддзеркалюється духовна культура українського народу, його менталітет, традиції, звичаї, обряди, ціннісні орієнтації, набутий життєвий досвід, самоставлення; сформованість умінь і навичок здійснювати лексико-народознавчу роботу в освітньо-мовленнєвій професійній діяльності з учнями початкової школи.

У другому розділі «**Методологічні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи**» схарактеризовано методологічні підходи до формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: особистісно-діяльнісний, компетентісно-комунікативний, культурологічний.

Доведено (В. Бадер, З. Бакум, Н. Богданець-Білоskalенко, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Греб, Т. Донченко, С. Караман, О. Кучерук, Л. Мамчур, В. Мельничайко, І. Нагрибельна, М. Пентилюк, О. Семенов, І. Хом'як та ін.), що органічне поєднання особистісно-діялісного, компетентісно-комунікативного, культурологічного підходів уможливилює оптимізацію принципів, методів, форм, засобів формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Особистісно-діялісний підхід (Б. Ананьєв, Л. Анциферова, М. Басов, Г. Батищев, Л. Виготський, В. Давидов, М. Дьомін, І. Зимня, М. Каган, О. Ковшар, О. Леонтєв, А. Маргуліс, К. Платонов, С. Рубінштейн, Ю. Руденко, В. Суходольський, О. Трифонова та ін.) передбачає переорієнтацію освітнього процесу на визначення і вирішення майбутніми фахівцями конкретних навчальних завдань за умови оволодіння ними орієнтувальною основою та алгоритмом виконання певного виду діяльності.

Відповідно до сучасних концепцій професійна підготовка виступає динамічним, системним і безперервним процесом, який зорієнтований на формування компетентності майбутнього педагога у виконанні професійних педагогічних функцій з урахуванням прийнятих у суспільстві норм і вимог. Натомість досягнення цієї мети неможливо без урахування індивідуальності майбутнього педагога, його авторського бачення педагогічних завдань і способів їх вирішення, тобто вимагає орієнтацію формування лексико-народознавчої компетентності за особистісно-діялісним підходом.

Оскільки будь-яка діяльність стимулюється потребою, то для викладача вищої школи, який буде реалізовувати особистісно-діялісний підхід, провідним є формування у студентів їхньої власної потреби щодо узагальнених способів освітньої діяльності, засвоєння нових знань, формування більш досконалих умінь в усіх видах діяльності. Особистісний складник цього підходу передбачає, що навчання у закладі вищої освіти повинно будуватися з урахуванням досвіду студентів, їхніх особистісних якостей у суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Діялісний складник в особистісно-діялісному підході передбачає врахування освітньо-педагогічної та мовленнєво-комунікативної діяльності студентів, у майбутньому – професійно-педагогічної діяльності, що містить усі чинники людської діяльності (потреби, мета, завдання й засоби їх досягнення, умови, дії та операції) і вирізняється специфікою свого предметного змісту з-поміж інших видів діяльності. З'ясовано, що особистісно-діялісний підхід

зумовлює необхідність збагачення словникового запасу студентів, у тому числі народознавчою лексикою відповідно до їхньої індивідуальної освітньої траєкторії. Реалізація особистісно-діяльнісного підходу здійснюється передусім через наповнення змістової парадигми, що інтегрує відповідну систему знань з педагогіки, психології, мовознавства, народознавства, лінгводидактики. У процесі засвоєння студентами народознавчої лексики викладачі акцентують на її мобільності, відкритості, неоднорідності та водночас складності її структури.

Упровадження особистісно-діяльнісного підходу в процес формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи зумовлене необхідністю розроблення відповідних педагогічних умов та освітніх технологій, що забезпечили б можливість кожному студенту розвиватися в освітньому процесі відповідно до власних цілей, здібностей, освітніх потреб, за власним темпом і рівнем засвоєння народознавчої лексики.

Компетентісно-комунікативний підхід (Н. Бібік, А. Богуш, І. Дроздова, С. Караман, К. Климова, О. Ковтун, О. Копусь, М. Пентилюк, О. Савченко, О. Семенов, С. Шишов та ін.) був спрямований на формування у майбутніх учителів початкової школи лексико-народознавчої компетентності в процесі комунікативної взаємодії викладача і студентів. Стрижневими поняттями компетентісного підходу є: компетенція – соціально закріплений результат, насамперед задана соціальна норма (вимога) до мовно-мовленнєвої підготовки студентів (мовленнєві вміння, навички, мовні знання); компетентність – особистісна якість, набута інтегрована характеристика особистості, що поєднує знання, вміння, навички, ставлення, ціннісні орієнтації, настанови, попередній досвід, якого вона набула не тільки в процесі навчання, а й під впливом стихійного середовища, яка формується із набутих мовленнєвих компетенцій (А. Богуш).

Компетентність розуміємо як складну інтегровану особистісну характеристику, що зумовлює здатність реалізувати лексико-народознавчі знання, вміння, навички в подальшій професійній мовленнєво-комунікативній діяльності і набувається як результат засвоєння студентами різних видів компетенцій (лексичної, мовної, мовленнєвої, комунікативної).

Комунікативна компетентність забезпечує можливість комунікативно-мовленнєвої діяльності студентів із використанням мовних / немовних засобів спілкування. У дослідженні компетентісно-комунікативний підхід розглядаємо як методологічне підґрунтя модернізації змісту професійної освіти, спрямованої на формування лексико-народознавчої компетентності в майбутніх учителів початкової школи. Визначальними й ефективними для успішної професійної мовленнєво-комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи є не тільки лексико-народознавчі знання, вміння і навички, а й здатність ефективно їх застосовувати у професійній діяльності з учнями.

Культурологічний підхід у дослідженні розглянуто як формування лексико-народознавчої компетентності через призму української етнокультури, засобами народних звичаїв, традицій і обрядів, культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Культурологічний підхід (Г. Балл, С. Батракова, М. Бахтін, І. Бех, А. Богуш, Є. Бондаревська, І. Зязюн, О. Савченко та ін.) забезпечив можливість організувати процес формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи з урахуванням культурологічного і національно спрямованого принципів розвитку культури рідної мови та мовлення, культури спілкування у векторі діалогу культур, зокрема й етнокультури. Мовленнєву культуру розглядаємо як досконале володіння та використання у професійно-мовленнєвій діяльності нормативного літературного мовлення як складника культури спілкування.

Встановлено, що феномени «культура» і «суспільство» взаємодіють, доповнюючи один одного, і маніфестуються як різні аспекти однієї реальності в межах соціокультурного та етнокультурного просторів: культура віддзеркалюється в соціально-історичному досвіді, програмує життєдіяльність людини засобами народних традицій, звичаїв, цінностей; суспільство ініціює певні моделі суспільної взаємодії культур, що засвоюються і трансформуються в контексті життєдіяльності особистості в соціумі. У мовній освіті сформувалися кілька напрямів культурологічного підходу, а саме: лінгвокраїнознавчий, лінгвокультурологічний, комунікативно-етнографічний і соціокультурний, об'єднувальним чинником яких є мова як феномен культури, етнокультури, історичної скарбниці звичаїв народу і є засобом пізнання світу, зберігання та передання суспільно-історичного і культурного досвіду прийдешнім поколінням.

Культурологічний підхід у підготовці майбутніх учителів початкової школи до формування лексико-народознавчої компетентності дозволяє виокремити у змісті професійної культури майбутніх учителів початкової школи такі культурологічні складники, як національна культура, мовно / мовленнєва культура, етнокультурна, народознавча культура, що зорієнтовані на формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи. Вирішальними і стрижневими цінностями освіти, за культурологічним підходом, є насамперед людина як суб'єкт культури (етнокультури) та освіта як культурно-розвивальне мовленнєве освітнє середовище, спрямоване на формування лексико-народознавчої компетентності в майбутніх учителів початкової школи.

Встановлено, що лексико-народознавча компетентність майбутніх учителів початкової школи в контексті культурологічного підходу створює можливості для підвищення рівнів їхньої загальної мовно-мовленнєвої та професійно-педагогічної культури в процесі фахової підготовки, забезпечує розвиток особистості вчителя

як суб'єкта культури (етнокультури), спрямованого на майбутню професійну мовленнєво-комунікативну діяльність з учнями.

У третьому розділі **«Педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи»** здійснено аналіз стану сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Результати анкетування вчителів-практиків і студентів-випускників засвідчили, що в обох групах більшість опитаних (понад 70%) не змогли належним чином розкрити зміст поняття «лексико-народознавча компетентність». Як учителі, так і студенти недостатньо обізнані з лексико-народознавчими поняттями, що негативно впливає на народознавчу обізнаність учнів. Більшість респондентів обох категорій (42% учителів початкових класів та 56% студентів) недостатньо обізнані з українськими народними традиціями, звичаями і не використовують народознавчу лексику в процесі спілкування. Як учителі (46%), так і студенти (52%) не усвідомлюють значущості застосування народознавчої лексики у своїй професійно-педагогічній діяльності.

Педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи потрактовано як сукупність спеціально організованих обставин у векторі українського народознавства, що впливають на особистісно-професійні якості майбутніх учнів, визначаються й усвідомлюються учасниками педагогічної взаємодії і є необхідними для цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів до професійно-мовленнєвої діяльності для формування їхньої лексико-народознавчої компетентності.

Виокремлено такі педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: наявність позитивної мотиваційної настанови майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою; забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості.

В аспекті започаткованого дослідження під мотиваційною настановою майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою розуміємо бажання і прагнення студентів використовувати у власному мовленні народознавчу лексику, усвідомлення необхідності застосування здобутих лексико-народознавчих умінь і навичок у подальшій професійно-мовленнєвій діяльності, вмотивованість трансформації набутої народознавчої лексики в усному власному розмовному мовленні та в подальшій професійній діяльності.

Міжпредметні зв'язки відображають комплексний підхід до навчання та виховання, який уможлиблює виявлення головних елементів змісту освіти та взаємозв'язки між навчальними дисциплінами. Встановлено, що забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін сприяло успішному формуванню лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, активізувало вживання народознавчої лексики у відтворенні змісту фахових дисциплін. Орієнтація на майбутню професійну діяльність дає змогу студентам виокремити найбільш суттєві лексико-народознавчі знання, усвідомити процес навчання як результат міжпредметності окремих дисциплін, визначити місце і функції окремого навчального предмета в загальній структурі професійної підготовки.

У процесі дослідження дійшли висновку, що потенціал активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості реалізується у створеному комунікативно україномовному просторі в системах «викладач-студент», «студент-студент» у процесі організованого навчання засобами новітніх інформаційно-освітніх технологій.

У четвертому розділі **«Експериментально-дослідна робота з формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи»** визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, розроблено й апробовано діагностувальну та експериментальну методики, позиціоновано модель формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, подано результати констатувального і прикінцевого етапів дослідження.

Визначено критерії із відповідними показниками сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: когнітивно-мовний (обізнаність студентів із поняттями: «лексика», «лексикологія», «діалектизми», «говірки», «архаїзми», «історизми», «просторіччя»; з українськими народними традиціями, звичаями, обрядами; з народознавчою лексикою); професійно-спрямований (наявність народознавчої лексики в активному мовленні студентів; здатність аналізувати й виокремлювати з художніх і професійно-зорієнтованих текстів народознавчу лексику і пояснювати її); ініціативно-дієвий (вміння добирати народознавчу лексику у відповідності з темою; складати конспекти уроків з ознайомлення учнів з народознавчою лексикою; розробляти сценарії народознавчих свят); оцінно-діяльнісний (наявність адекватної самооцінки та взаємооцінки володіння лексикою народознавчої спрямованості).

Відповідно до критеріїв і показників схарактеризовано рівні сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: високий, достатній, задовільний, низький.

Високий рівень. Студенти цього рівня обізнані з лексикологією та лексичними і народознавчими поняттями, усвідомлюють важливість знань з лексикології і народознавства у майбутній професійній діяльності. Вони обізнані з українськими народними традиціями, святами, звичаями, обрядами, добирають народознавчу тематичну лексику (до 16-20 слів із кожної теми); називають 10 прислів'їв, приказок та скоромовок; знаходять у змісті тексту народознавчу лексику, аналізують її, адекватно пояснюють народознавчі терміни, добирають відповідну народознавчу лексику до запропонованої теми. У студентів цього рівня сформовані навички планування лексико-народознавчої роботи з учнями, вони вміють скласти конспекти інтегрованих уроків та розробляти сценарії народознавчих свят. Майбутнім учителям цього рівня властива адекватна самооцінка і взаємооцінка; у нестимульованому мовленні наявна народознавча лексика.

Достатній рівень. Студенти цього рівня виявляють достатні знання з лексикології і народознавства, дотримуються правил слововживання. Частково обізнані з лексичною і народознавчою термінологією, усвідомлюють важливість знань з лексикології і народознавства у майбутній професійній діяльності. Обізнані з основними народними традиціями українців, національними святами, хоча не завжди можуть назвати святкову обрядову їжу; добирають народознавчу лексику (до 7-15 слів із кожної теми); називають до 7 прислів'їв, приказок та скоромовок. Виокремлюють у змісті тексту народознавчу лексику, частково аналізують її, пояснюють народознавчі слова. Співвідносять народознавчу лексику у відповідності з темою, натомість припускаються помилок під час їх класифікації. Володіють практичними вміннями і навичками складання конспектів інтегрованих уроків та виховних заходів, уміють планувати лексико-народознавчу роботу, розробляють сценарії свят. Водночас майбутні вчителі початкової школи не завжди виявляють адекватну самооцінку з огляду на вживання ними народознавчої лексики, натомість об'єктивні у взаємооцінці, прагнуть самовдосконалюватись і долати власні недоліки. У нестимульованому мовленні наявна народознавча лексика.

Задовільний рівень. Студенти цього рівня засвідчують недостатні знання з лексикології і народознавства, у них незначний термінологічний словниковий запас щодо лексичних і народознавчих понять, припускають помилки у їх визначенні; не чітко усвідомлюють важливість знань з лексикології і народознавства для майбутньої професійної діяльності. Недостатньо обізнані з українськими народними традиціями (називають 2-3 види); добирають не більше 5 слів з народознавчої лексики, не завжди можуть пояснити її зміст; пригадують не більше 4-5 прислів'їв, приказок та скоромовок. Виокремлюють у змісті тексту народознавчу лексику, натомість не вміють її аналізувати та пояснити значення народознавчих слів. Майбутні вчителі початкової школи

цього рівня неадекватно добирають народознавчу лексику до запропонованої теми. Складають конспекти уроків та сценарії виховних заходів народознавчої спрямованості, не дотримуючись педагогічних вимог, припускають помилки у плануванні лексико-народознавчої роботи. Адекватно оцінюють наявність народознавчої лексики у мовленні інших студентів (адекватна взаємооцінка), натомість їм бракує умінь адекватного самооцінювання щодо використання народознавчої лексики у мовленні. У нестимульованому мовленні відсутня народознавча лексика.

Низький рівень. У студентів цього рівня наявні лексичні помилки в усному мовленні, у них обмежений термінологічний словниковий запас; вони не усвідомлюють важливість знань з лексикології і народознавства для майбутньої професійної діяльності. Студенти цього рівня недостатньо обізнані з українськими народними традиціями, звичаями; частково обізнані з національними святами (називають 2-3); добирають не більше 3 слів народознавчої лексики, не завжди пояснюють правильно їх значення. Знають 1-2 прислів'їв, приказок та скоромовок; подекуди виокремлюють лише народознавчу лексику у тексті, не можуть пояснити смисл народознавчих слів. Не вміють добирати народознавчу лексику та не можуть класифікувати її тематично. Схематично з порушенням методичних вимог складають плани-конспекти інтегрованих уроків та народознавчих свят, не вміють спланувати лексико-народознавчу роботу. Самооцінка та взаємооцінка необ'єктивні. У нестимульованому мовленні відсутня народознавча лексика.

До кожного із показників за кожним критерієм було дібрано низку діагностувальних завдань. За когнітивно-мовним критерієм за онлайн-сервісом Kahoot розроблено низку завдань («Нове виконання», «Люблю свій народ та ціную його звичаї», «Мудрість віків», «Гострий розум», «Цінуй джерела українських традицій»); за професійно-спрямованим критерієм розроблено ігрові завдання (за Smart-Кейсом та он-лайн сервісом You Tube) «Хто спритніший», «Народна мудрість»; за ініціативно-дієвим критерієм: індивідуальні завдання за допомогою телефонного додатку Google Classroom з тем «Український національний одяг», «Посуд», «Українські національні страви», «Впізнай оберіг», «Вибери свято»; за оцінно-діяльнісним критерієм: картки самооцінки за адаптивною шкалою Лайкерта, написання есе «Лексико-народознавча компетентність», картка взаємооцінки щодо володіння народознавчою лексикою.

На основі аналізу результатів констатувального етапу експерименту визначено наявні рівні сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи. Так, високий рівень було виявлено у 10,8% студентів експериментальної групи (надалі ЕГ) та 10,5% контрольної групи (надалі КГ). На достатньому рівні перебувало 15% майбутніх учителів початкової школи ЕГ і 15,2% – КГ. На задовільному рівні перебувало 18%

респондентів ЕГ і 18,4% – КГ. Більшість студентів засвідчили низький рівень (56,2% – ЕГ і 55,9% – КГ).

На пропедевтичному етапі здійснено підготовчу роботу з викладачами, які були задіяні в експериментальній роботі. Проведено методичний семінар «Лексико-народознавча робота з майбутніми вчителями початкової школи», опрацьовано такі теми: «Зміст і структура лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи», «Методика формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи», «Технології формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи». У межах семінару викладачі готували твори-есе «Моя родина», розробляли проекти «Народознавча лексика українського народу». Було проведено низку рольових і ділових ігор, дебатів, круглих столів, пов'язаних із формуванням лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

На формувальному етапі педагогічного експерименту розроблено модель формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, що охоплює мету, методологічні підходи (особистісно-діяльнісний, компетентнісно-комунікативний, культурологічний), етапи, педагогічні умови, засоби, форми, методи роботи на кожному етапі (див. рис.).

Модель формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи передбачала поетапне (інформаційно-збагачувальний, практико-зорієнтований, продуктивно-творчий, регулятивно-дієвий етапи) впровадження виокремлених педагогічних умов, які були наповнені новими змістом, формами, методами та засобами, що відображали сутність цілісного освітнього процесу з формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Метою першого – **інформаційно-збагачувального** етапу було озброєння майбутніх учителів початкової школи системою ключових понять та обсягом знань з лінгвістики, лінгводидактики і народознавства фахової спрямованості. На цьому етапі студенти працювали за змістом елективного курсу «Формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи» (сайт: www.narodoznavchaleksyka.space). У процесі експериментального навчання перевага надавалася таким видам лекцій: лекція-інформація («Гене́за та розвиток проблеми формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи»), лекція-візуалізація («Багатство» як комунікативна ознака мовлення майбутнього вчителя»), лекція-симпозіум («Методика ознайомлення учнів початкової школи із народознавчою лексикою»), лекція-конференція («Лінгвістичний і народознавчий складники підготовки майбутнього вчителя початкової школи»), міні-лекції

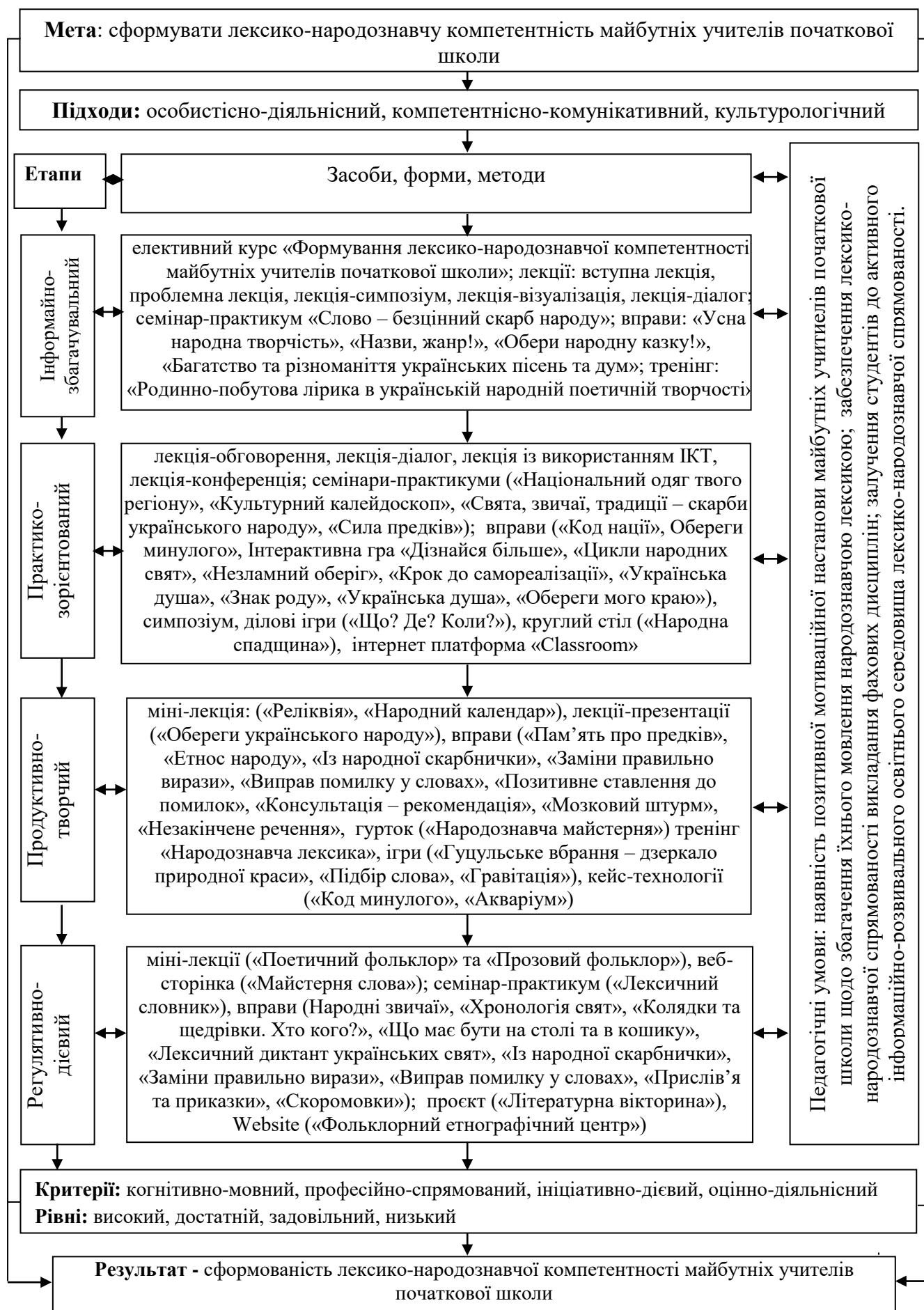

Рис. Модель формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи

(«Народознавча лексика», «Українська символіка», «Традиції та звичаї», «Народні свята»), що передбачали самостійну пошукову діяльність студентів. Майбутні педагоги в ході лекцій склали індивідуальні термінологічні словнички ключових понять щодо народознавчої лексики. Особливістю лекції-візуалізації полягало в розгорнутому коментуванні візуального ряду (відео-кейси, опорні відео-слайди, малюнки, схеми). На лекції-конференції майбутні бакалаври виконували ролі учасників конференції, яким заздалегідь було роздано запитання для дискусії («Чим відрізняється святкування «Масляни» у різних регіонах України?», «Яка відмінність язичницьких і християнських традицій» тощо). На практичних заняттях словникова робота скеровувалася на кількісне поповнення словника студентів ключовими лексико-народознавчими поняттями. У ході практичних занять було проведено вправи «Народна скарбничка», «Заміни правильно вирази», «Виправ помилку у словах», які стимулювали студентів до використання народознавчої лексики в різноманітних ситуаціях соціального, освітнього та професійного спілкування. Майбутні вчителі початкової школи залучалися до самостійної роботи, під час якої опрацьовували рекомендовану літературу, склали та розв'язували кросворди до заданих тем.

Реалізуючи другу педагогічну умову («Забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін») було здійснено коригування змісту навчальних дисциплін («Українська мова за професійним спрямуванням», «Сучасна українська мова з практикумом», «Теорія і методика виховання», «Методика навчання української мови в початкових класах», «Дитяча література та методика навчання літературного читання», «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»», «Методика трудового навчання», «Образотворче мистецтво з методикою навчання») для забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін і врахування вимог міждисциплінарних зв'язків. Викладання змісту навчальних дисциплін («Українська мова за професійним спрямуванням», «Сучасна українська мова з практикумом») було позиціоновано як лекції-діалоги (передбачалась активізація наявних знань студентів з лексикології, щодо вживання мовних норм тощо), лекції-презентації із використанням інформаційних технологій навчання, проблемні лекції, у ході яких студенти розв'язували професійно-мовні задачі («Мудрі рішення», «Легенди рідного краю», «Водиця з криниці»). Проведення лекцій-візуалізацій передбачало ілюстрування викладу теоретичного матеріалу схемами, відео-кейсами,

електронними таблицями, опорними відео-слайдами, використання яких активізувало сприйняття студентами матеріалу. До практичних занять було розроблено систему мовленнєвих вправ із використанням лексико-народознавчих професійно-зорієнтованих текстів, які студенти виконували у віртуальних робочих зошитах («Заквітчаймо свою Україну», «Чумацькими шляхами», «Духовна культура українців»).

На інформаційно-збагачувальному етапі впроваджено третю педагогічну умову («Залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості»). Так, у ході лекцій і практичних занять студенти залучалися до виконання лексико-народознавчих вправ («Розпізнай свято», «Добери слово-відгадку», «Мудре рішення», «Традиції і сучасність» тощо), що сприяли закріпленню знань майбутніх учителів початкової школи з лексикології, фразеології; аналізували афоризми («Розсипані слова», «Спільне та відмінне», «Асоціації»), особливості національної культури, звичаїв, традицій, державної символіки («Добери заголовок», «Скриня українських оберегів», «У гостях у Гончара»).

Метою другого, **практико-зорієнтованого етапу** було стимулювання у студентів позитивної мотивації та ціннісного ставлення щодо формування лексико-народознавчої компетентності.

На цьому етапі було задіяно такі форми роботи зі студентами: лекція-обговорення («Джерела народознавчої лексики»), лекція-діалог («Методика проведення уроків та виховних заходів із застосуванням лексико-народознавчого змісту»), лекція із використанням ІКТ («Педагогічні інновації у системі формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи»), лекція-конференція («Родинне дерево»), семінар-практикум «Національний одяг твого регіону», семінар-дискусія «Культурний калейдоскоп» із використанням методу презентації. Семінарські заняття проходили у формі диспутів («Свята, звичаї, традиції – скарби українського народу», «Сила предків», «Крок до самореалізації») для збагачення знань майбутніх учителів початкової школи українськими звичаями і традиціями. Студентам пропонували для дискусії такі запитання: «Які українські традиції Ви знаєте?», «Дізнайся про родовід своєї родини», «Чи не засохне без глибин коріння родинного дерева?», «Хто ти? Чи знаєш свій родовід?» тощо.

З метою самоперевірки, самопізнання та самовдосконалення в роботі з майбутніми вчителями початкової школи активно використовувались індивідуально-дослідницькі завдання в межах навчальних дисциплін

«Методика навчання української мови в початкових класах» та «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»». Студентам пропонувалось ознайомитися з етнографічним нарисом О. Воропая «Звичаї нашого народу» та розробити конспект уроку чи виховного заходу (на вибір) за поданим змістом книги з використанням Smart-Кейсу. Студенти склали конспекти уроків і виховних заходів із чотирьох видів сезонності: «Народні свята весняного циклу та їх звичаї та обряди», «Народні свята літнього циклу та їх звичаї та обряди», «Народні свята осінньо-зимового циклу та їх звичаї і обряди». До кожного конспекту уроку та виховного заходу було розроблено ряд Smart-Кейсів, які виконувалися засобом ігрової платформи Kahoot.

Реалізація першої педагогічної умови («Наявність позитивної мотиваційної настанови майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою») передбачала формування у студентів усвідомлення необхідності народознавчих знань і народознавчої лексики у майбутній професійній діяльності. Методами реалізації цієї педагогічної умови на практико-зорієнтованому етапі виступили вправи в ході лекцій і практичних занять («Мікрофон», «Крок до самореалізації», «Українська душа», «Знак роду», «Код нації», «Обереги минулого», «Незламний оберіг», «Цикли народних свят», «Українська душа», «Знак роду»). Крім того, студенти брали участь у діловій грі «Що? Де? Коли?», яка передбачала збагачення словника майбутніх учителів початкової школи народознавчою лексикою, стимулювання їхньої пошукової активності, закріплення набутої лексико-народознавчої компетентності. На цьому етапі було проведено інтерактивну гру «Дізнайся більше». Студентам на телефонний пристрій (додаток Classroom) надходив зміст завдань. У додатку було створено тест «Українська культура», за яким майбутні вчителі змогли закріпити свої знання з теми «Українська писанка», «Українські ремесла». (Посилання на сайти: <https://cutt.ly/4yXtQ1p>; <https://learningapps.org>).

На практико-зорієнтованому етапі впроваджено третю педагогічну умову («Залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості»). Було організовано семінар-симпозіум «Лексико-народознавча компетентність у сучасному вимірі», що передбачав роботу студентів у секціях: «Діагностувальна компетенція», «Організаторська компетенція», «Стимулювальна компетенція», «Інформаційна компетенція», «Культурологічна компетенція», «Лексична компетентність», «Народознавча компетентність». Майбутні вчителі початкової

школи мали можливість використовувати засвоєну народознавчу лексику у своїх виступах: «Краса і багатство рідного краю», «Духовна культура українців», «Українські обереги у моєму житті». Було проведено презентації засобом SMART Board (розумна дошка) за такими темами: «Які ми, Бойки – Рожнятівщини», «Національний одяг Лемківщини», «Національний одяг – Галичини», «Національний одяг Опілля», «Мій рідний край покуття», «Національний одяг Гуцульщини», «Ткацтво, килимарство, іграшки, посуд українців». Всі вони були зашифровані QR кодом.

Круглий стіл з теми «Народна спадщина» дозволив майбутнім учителям початкової школи обмінятися думками щодо ролі та значення лексико-народознавчих знань і відповідної лексики, обговорити запитання («Які знання Ви здобули під час підготовки презентації до семінару-практикуму?», «Чи відіграє вишиванка важливу роль в українській культурі?», «Чи вважаєте доцільною думку «своя техніка вишивання, орнамент та свій колір повинні відображати різні регіони України?», «Чи вважаєте Ви, що набуті знання повинні передаватися підростаючому поколінню?»).

На практико-орієнтованому етапі відбувалося залучення студентів до активного інформаційно-розвивального лексико-народознавчого освітнього середовища за допомогою онлайн-сервісів і програм (Google Classroom, Kahoot, Zoom, Viber, You Tube).

Метою третього – **продуктивно-творчого етапу** – було формування умінь у майбутніх учителів початкової школи творчо застосовувати лексико-народознавчі знання та набуту лексику в різних мовленнєвих ситуаціях. Реалізація другої педагогічної умови (Забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін) відбувалася за кейс-технологією («Українська мова за професійним спрямуванням», «Педагогічна майстерність», «Основи культури і техніки мовлення»). Так, у ході лекцій і практичних занять з навчальних дисциплін застосовували відео-кейси, студенти виконували такі вправи: «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Код минулого», «Акваріум» «Робота у змінних трійках», що сприяло ефективному засвоєнню лексико-народознавчої лексики майбутніми вчителями початкової школи. У процесі активної педагогічної взаємодії викладачів зі студентами опрацьовували зміст і структуру кейсу, висловлювали власне ставлення до проблем із використанням народознавчої лексики.

На цьому етапі експерименту зі студентами було проведено тренінги «Народознавча лексика», «Українці і світ» (здійснені у чотири етапи), що

сприяло набуттю ними практичних умінь і навичок лексико-народознавчої спрямованості та оволодіння методикою їх використання у майбутній професійній діяльності. Під час тренінгу для майбутніх учителів було організовано міні-лекції «Лексико-народознавча мандрівка», «Реліквія» «Народний календар» та лекцію-презентацію «Обереги українського народу». Студенти брали участь у дискусіях («Вплив культури українського народу на збагачення словника мовців народознавчою лексикою», «Невичерпне джерело прадавньої сили», «Нові акценти формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи», «Особливості застосування народознавчої лексики у процесі майбутньої професійної діяльності»), виконували вправи («Заповіт предків», «Родовід-дерево», мозковий штурм «Пам'ять про предків»).

На продуктивно-творчому етапі студенти залучалися до науково-дослідної роботи, яка передбачала їхню участь у науково-практичній конференції «Актуальні проблеми лексико-народознавчої роботи з учнями вчителя початкової школи». До конференції майбутні вчителі готували есе «З історії мого краю», «Етнографічна експедиція», реферати, доповіді, презентації з використанням інформаційно-комунікативних технологій.

На цьому етапі студенти залучалися до роботи в гуртку «Народознавча майстерня», тематику якого було розроблено за онлайн-сервісом Quizlet, зміст ігор і завдань розміщено на сайті: <https://cutt.ly/cyXtYDt>. Майбутні вчителі початкової школи організовували ігри-презентації («Гуцульське вбрання – дзеркало природної краси», «Чим багаті українці», «Гравітація») та виконували вправи («Мозковий штурм з обговоренням», «Етнос народу»). Для закріплення здобутих знань у ході практичних занять використовували вправи «Що в народній словесній скарбниці?», «Заміни висловлювання», «Виправ помилку у словах», «Моє ставлення до помилок», «Консультація – рекомендація».

На третьому продуктивно-творчому етапі було реалізовано такі педагогічні умови: наявність позитивної мотиваційної настанови майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою; забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості.

Четвертий, **регулятивно-дієвий етап** був спрямований на формування вмінь само- та взаємооцінювання результатів сформованості лексико-

народознавчої компетентності, рефлексію студентами набутого досвіду використання народознавчої лексики.

Відповідно до третьої педагогічної умови («Залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості») майбутнім учителям початкової школи пропонувалося створити власні електронні портфоліо «Бабусина скриня», що передбачало самопрезентацію та самопроєктування динаміки набуття власної лексико-народознавчої компетентності. Було розроблено структуру портфоліо та методичні вимоги до нього, визначено критерії його оцінювання (презентація та експертна оцінка).

Реалізуючи другу педагогічну умову («Забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін»), було розроблено проєкт «Літературна вікторина» з навчальної дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» за індивідуальною тематикою. Використання ІКТ в експериментальному дослідженні значно підвищило самомотивацію та мотивацію майбутніх учителів початкової школи у формуванні лексико-народознавчої компетентності (вправи «Народні звичаї», «Хронологія свят», «Колядки та щедрівки. Хто кого?», «Що має бути на столі та в кошику»).

На регулятивно-дієвому етапі було застосовано вправу «Лексичний диктант українських свят» для виявлення розуміння студентами народознавчих термінів, які були обов'язковими для засвоєння. Для виявлення самооцінки щодо володіння лексикою народознавчої спрямованості з майбутніми вчителями початкової школи було проведено семінар-практикум «Лексичний словник», в ході якого студенти залучались до само- і взаємооцінювання, що дозволяло визначити наявність у студентів адекватної самооцінки щодо оволодіння лексикою народознавчої спрямованості із застосуванням вправ («Із народної скарбнички», «Заміни правильно вирази», «Виправ помилку у словах», «Прислів'я та приказки», «Скоромовки», «Загадки»), які водночас сприяли ефективному і гнучкому використанню народознавчої лексики в різноманітних ситуаціях соціального, освітнього та професійного спілкування.

Майбутнім учителям початкової школи було запропоновано завдання прочитати і проаналізувати книгу «Прислів'я та приказки» (упорядник М. Пазяк), яка була розміщена на додатку «Google Диск». Під час аналізу книги студенти добирали по два прислів'я щодо кожного з аспектів життя людей, зазначених у змісті. Наприклад: «Народні прикмети» – («Добрий день видно

зранку, добрий рік – з весни», «Не сій пшениці раніше дубового листа»); Перлини народної мудрості – («Щаслива година, коли заспить вечерю дитина», «Як не наївся з миски, то з полумиски не налижешся»). Було прочитано міні-лекції («Поетичний фольклор» та «Прозовий фольклор»), у процесі яких студенти обговорювали необхідність використання поетичного і прозового фольклору, його видів у роботі з учнями.

Інформаційною підтримкою студентів на регулятивно-дієвому етапі виступили: веб-сторінка «Фольклорний етнографічний центр», яка оновлювалася щотижня, на якій майбутні вчителі початкової школи мали змогу знайти літературу до лекцій, завдань до практичних занять та семінарів (сайт: www.narodoznavchaleksyka.space).

Формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи також здійснювалося підчас проведення тестування «Українські народні іграшки» за допомогою онлайн-сервісу Kahoot (сайт: <https://cutt.ly/Oygvnup>).

По завершенні формувального етапу експерименту було проведено контрольний зріз щодо визначення рівнів сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Порівняльні дані рівнів сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи експериментальної і контрольної груп на констатувальному та прикінцевому етапах подано в таблиці (див. табл.).

Таблиця

Порівняльні дані рівнів сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи на констатувальному та прикінцевому етапах (за χ – середньоарифметичним значенням, у%)

Групи	Рівні							
	Високий		Достатній		Задовільний		Низький	
	до	після	до	після	до	після	до	після
ЕГ	8,2	21,4	16,8	30,5	30,8	20	44,2	28,1
КГ	8	14	20	30	41	31,7	31	24,3

Як засвідчує таблиця, високого рівня сформованості лексико-народознавчої компетентності в експериментальній групі досягли 21,4%

майбутніх учителів (було 8,2%), зросла кількість студентів достатнього рівня – 30,5% (було 16,8%). Задовільний рівень виявили 20% респондентів (було 30,8%). На низькому рівні залишилося 28,1% майбутніх учителів початкової школи (було 44,2%). У контрольній групі також відбулися незначні позитивні зміни. Так, високий рівень сформованості лексико-народознавчої компетентності засвідчили 8% (було 14%) майбутніх учителів початкової школи, достатній рівень – 20% (було 30%). Задовільний рівень виявлено у 41% студентів (було 31,7%). На низькому рівні залишилося 24,3% респондентів (було 31%).

Для визначення достовірності одержаних результатів на прикінцевому етапі експерименту було висунуто статистичну гіпотезу H_0 : різниця між розподілами досліджуваних груп відсутня. Після реалізації експериментальної роботи було констатовано, що $\chi_{obs}^2=22,803$. Оскільки, $\chi_{obs}^2 > \chi_{cr}^2$, то нульова гіпотеза відхиляється, що дає підстави прийняти альтернативну гіпотезу H_a . Спостережуване значення більше за χ_{cr}^2 , тобто одержані результати в експериментальній групі після формувального етапу експерименту є статистично значущими. Отже, результати опрацювання статистичних даних переконливо свідчать про ефективність експериментальної методики формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження було спрямоване на формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: визначено теоретичні і методичні засади, реалізовано педагогічні умови, модель та експериментальну методику формування досліджуваної компетентності.

1. Визначено й обґрунтовано методологічні підходи до формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: особистісно-діяльнісний, компетентісно-комунікативний, культурологічний. З'ясовано, що особистісно-діяльнісний підхід зумовлює доцільність збагачення словникового запасу студентів, у тому числі народознавчою термінологічною лексикою відповідно до їхньої індивідуальної освітньої траєкторії. Доведено, що в рамках компетентісно-комунікативного підходу процес формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи у

зкладах вищої освіти дозволяє максимально наблизити зміст, процес і способи відтворення та передання інформації щодо їхньої майбутньої професійної діяльності. Встановлено, що лексико-народознавча компетентність майбутніх учителів початкової школи в контексті культурологічного підходу створює можливості для підвищення рівнів їхньої загальної, мовно-мовленнєвої та педагогічної культури, забезпечує становлення особистості педагога як суб'єкта культури і власної діяльності, його гармонійний розвиток.

2. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи розглядається, як цілеспрямований процес, який зорієнтований на формування компетентності майбутнього вчителя початкової школи до виконання професійних педагогічних функцій в умовах Нової української школи. У дослідженні кінцевим результатом підготовки майбутніх учителів початкової школи виступає лексико-народознавча компетентність.

Мовно-мовленнєву підготовку майбутніх учителів початкової школи потрактовано як освітній процес, спрямований на формування здатності особистості майбутнього вчителя здійснювати мовно-мовленнєву діяльність з учнями відповідно до нормативної української літературної мови, застосовуючи доречно номінативні й комунікативні одиниці мови, фонетико-фонологічні особливості, лексичний склад, граматичну та синтаксичну будову мови.

Компетентність розуміємо як складну інтегровану особистісну характеристику, що зумовлює здатність реалізувати лексико-народознавчі знання, вміння, навички в подальшій професійній мовленнєво-комунікативній діяльності і набувається як результат засвоєння студентами різних видів компетенцій (лексичної, мовної, мовленнєвої, комунікативної).

Народознавчу компетентність визначено як динамічне інтегроване утворення, що характеризує сукупність народознавчих знань, умінь і навичок, які визначають професійно-національне та народознавче спрямування педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкової школи.

Під лексико-народознавчою компетентністю майбутніх учителів початкової школи розуміємо інтегровану особистісну якість, результат засвоєння лексико-народознавчих знань, усталених висловлювань в яких віддзеркалюється духовна культура українського народу, його менталітет, традиції, звичаї, обряди, ціннісні орієнтації, набутий життєвий досвід, самоставлення; сформованість умінь і навичок здійснювати лексико-

народознавчу роботу в освітньо-мовленнєвій професійній діяльності з учнями початкової школи.

3. Визначено критерії, показники, схарактеризовано рівні сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: когнітивно-мовний критерій (обізнаність студентів з поняттями: «лексика», «лексикологія», «діалектизми», «говірки», «архаїзми», «історизми», «просторіччя»; з українськими народними традиціями, звичаями, обрядами; з народознавчою лексикою); професійно-спрямований критерій (наявність народознавчої лексики в активному мовленні студентів; здатність аналізувати й виокремлювати з художніх і професійно-зорієнтованих текстів народознавчу лексику і пояснювати її); ініціативно-дієвий (вміння добирати народознавчу лексику у відповідності з темою; складати компоненти уроків з ознайомлення учнів з народознавчою лексикою; розробляти сценарії народознавчих свят); оцінно-діяльнісний (наявність адекватної самооцінки та взаємооцінки володіння лексикою народознавчої спрямованості). Схарактеризовано рівні сформованості лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи – високий, достатній, задовільний, низький.

4. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: наявність позитивної мотиваційної настанови майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою; забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання фахових дисциплін; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості.

5. Розроблено й обґрунтовано модель формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, що обіймає інформаційно-збагачувальний, практико-зорієнтований, продуктивно-творчий, регулятивно-дієвий етапи. Метою першого – інформаційно-збагачувального етапу було озброєння майбутніх учителів початкової школи системою ключових понять та обсягом знань з лінгвістики, лінгводидактики і народознавства фахової спрямованості. На другому, практико-зорієнтованому етапі стимулювали студентів до позитивної мотивації та ціннісного ставлення щодо формування лексико-народознавчої компетентності в майбутній професійній діяльності. Третій – продуктивно-творчий етап – передбачав формування вмінь у майбутніх учителів початкової школи творчо застосовувати лексико-народознавчі знання та набуту лексику в різних мовленнєвих ситуаціях.

Четвертий, регулятивно-дієвий етап був спрямований на формування вмінь само- та взаємооцінювання результатів сформованості лексико-народознавчої компетентності, рефлексію студентами набутого досвіду використання народознавчої лексики.

6. Розроблено й апробовано діагностувальну й експериментальну методики формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; елективний курс «Формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи» та навчально-методичний супровід до нього; програму гуртка «Народознавча майстерня». Збагачено зміст інших фахових нормативних дисциплін темами і питаннями, що пов'язані з формуванням лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; розроблено і впроваджено систему вправ («Код нації», «Обереги минулого», «Цикли народних свят», «Українська душа», «Знак роду», «Пам'ять про предків», «Виправ помилку у словах», «Позитивне ставлення до помилок», «Етнос народу», «Із народної скарбнички», «Заміни правильно вирази», «Консультація – рекомендація», «Незакінчене речення», «Народні звичаї», «Лексичний диктант», «Заміни правильно висловлювання»), ігор («Дізнайся більше», «Етнос народу», «Із народної скарбнички», «Хронологія свят», «Колядки та щедрівки. Хто кого?», «Що має бути на столі та в кошику», «Прислів'я та приказки», «Скоромовки», «Лікуємо мову», «Гравітація»), тренінги («Народознавча лексика», «Майстерня слова», «Родинно-побутова лірика в українській народній поетичній творчості», «Етнографічна експедиція»), Website «Фольклорний етнографічний центр» тощо.

7. За результатами прикінцевого етапу експерименту виявлено, що у студентів експериментальної групи відбулися суттєві позитивні зміни в результатах сформованості лексико-народознавчої компетентності: високий рівень становив 21,4% (до навчання 8,2%), достатній рівень – 30,5% (до навчання 16,8%), задовільний рівень становив 20% (до навчання 30,8%), низький рівень – 28,1% (до навчання 44,2%). У контрольній групі відбулися незначні позитивні зміни. Так, кількість студентів з високим рівнем досліджуваної компетентності збільшилася з 8% до 14%, достатнім – з 20% до 30%, задовільним – з 41% до 31,7%. Що стосується низького рівня, то тут дані змінилися так: до навчання – 31%, після навчання – 24,3%.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в системі «молодший бакалавр» – «бакалавр».

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

Монографія

1. Струк А. В. Формування-лексико народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи : моногр. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 410 с.

Публікації у наукових фахових виданнях України

2. Жаровська А. В. Формування лексико-народознавчої компетенції майбутнього вчителя початкових класів засобами інноваційних технологій. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В О Сухомлинського*. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за ред проф. Т. Степанова. № 2.(49). Миколаїв : МДУ, 2015. С. 38–41.

3. Струк А. В. Лінгводидактична та народознавча складова підготовки майбутнього вчителя початкових класів в умовах гірської школи. *Гірська школа Українських Карпат*. Науково-методичний журнал. № 15, Івано-Франківськ, 2016. С. 203–206.

4. Струк А. В. Формування готовності студентів до професійно-педагогічної діяльності в початковій школі. *Гірська школа Українських Карпат*. Науково-методичний журнал. № 17, Івано-Франківськ, 2017. С. 45–48.

5. Струк А. В. Формування лексико-народознавчої компетентності в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Науковий вісник Херсонського державного університету*: Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск LXXXII Том 1. Херсон, 2018. С. 176–179.

6. Струк А. В. Проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи в теорії педагогіки вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Педагогічні науки. Випуск 52. ТОВ фірма «Планер» Київ-Вінниця, 2018. С. 401–405.

7. Струк А. В. Сутність професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*: збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип. LXXXIII Том 1. Херсон, 2018. С. 173–176.

8. Струк А. В. Лексико-народознавча компетентність як складова професійного мовлення майбутнього вчителя початкових класів. *Гірська школа*

Українських Карпат Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника: Збірник наукових праць. Педагогічні науки. № 18. Івано-Франківськ, 2018. С. 127–131.

9. Струк А. В. Лінгвістичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Інноваційна педагогіка*. Вип. 6. Одеса, 2018. С. 91–94.

10. Струк А. В. Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 64. Київ, 2018. С. 185–187.

11. Струк А. В. Культурологічний підхід як методологічної основи дослідження феномену «лексико-народознавчої компетентності». *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки»*. Вип. 39. Ізмаїл, 2018. С. 93–97.

12. Струк А. В. Формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 67. Київ, 2019. С. 263–266.

13. Струк А. В. Використання інноваційних технологій в процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Інноваційна педагогіка*. Вип. 10. Одеса, 2019. С. 18–21.

14. Струк А. В. Сутність поняття «професійна компетентність майбутніх учителів початкової школи» в сучасній педагогіці. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. 1. МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини*. Умань : Візаві, 2019. С. 114–120

15. Струк А. В. Педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 68. Київ, 2019. С. 201–204.

16. Струк А. В. Удосконалення комунікативно-мовленнєвих умінь майбутніх учителів початкових класів у процесі проходження педагогічної практики. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2019. Вип. 63. Т. 1. С. 70–73.*

17. Струк А. В. Формування комунікативних мовних умінь майбутніх учителів початкових класів як лінгводидактична проблема. *Науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Інноваційна педагогіка*. Вип. 12. Т. 2. Одеса, 2019. С. 50–53.

18. Струк А. В. Народознавча складова професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету* : Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 2(65), травень 2019. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. С. 286–289.

19. Струк А. В. Комунікативний підхід у підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 69. Київ, 2019. С. 248–250.

20. Струк А. В. Професійна мотивація майбутніх учителів початкової школи у процесі формування лексико-народознавчої компетентності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 67. Т. 1. С. 63–66.

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав

21. Struk A. V. Modern approaches to the formation of the competence of the future teacher of elementary school. *Modern Science Moderní věda*. Prague. № 4. Czech Republic, 2018. P.85–89. Index Copernicus.

22. Struk A. V. Some aspects of use of national lexics in professional preparation of the future teacher. *Scientific Journal Virtus*. Issue № 33, Canada, Montreal, April, 2019. P. 124–125.

23. Struk A. V. Communicate competence of primary school teacher. *Scientific Journal Virtus*. Issue № 35, Canada, Montreal, June, 2019. P. 176–177.

24. Struk A. V. Use of a personalized activity approach in the preparation of future primary school teachers. *Znanstvena misel*. Issue № 37, Slovenia. 2019. P. 28–29.

Опубліковані праці апробаційного характеру

25. Струк А. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)* : збірник тез наук. робіт. (Львів, 21–22 вересня 2018). Львів. С. 45–47.

26. Струк А. В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і*

практика: матеріали міжнародної наук.-прак. конф. (Київ, 28–29 вересня 2018). Київ. С. 65–66.

27. Струк А. В. Формування народознавчих понять у майбутніх учителів початкової школи. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулами минулого і сучасної теорії*: збірник наук. роб. Учасників міжнародної наук.-прак. конф. (Одеса, 19–20 жовтня 2018). Одеса. С. 105–107.

28. Струк А. В. Підготовка вчителя початкової школи у контексті нової парадигми освіти. *Проблеми та перспективи сучасної науки*: IX міжнародна наук.-прак. інтер.-конф. (Дніпро, 28 вересня 2018). Дніпро. С. 51–53.

29. Струк А. В. Використання педагогічних ідей В. Сухомлинського в комунікативному підході до підготовки майбутнього вчителя. *Василь Сухомлинський – від пізнання дитини до створення освітньо-виховної системи*: всеукраїнська наук.-прак. конф. (Миколаїв, 22–24 листопада 2018). Миколаїв. С. 153–156.

30. Струк А. В. Формування професійного мовлення у майбутніх учителів початкової школи. *Психологія і педагогіка: актуальні питання*: матеріали міжнародної наук.-прак. конф. (Харків, 12–13 квітня 2019). Харків. С. 55–58.

31. Струк А. В. Теоретичні засади професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі*: збірник наук. роб. Учасників міжнародної наук.-прак. конф. (Одеса, 19–20 квітня 2019). Одеса. С. 76–79.

32. Струк А. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Чорноморські наукові студії*: матеріали П'ятої всеукраїнської мультидисциплінарної конференції (Одеса, 17 травня 2019). Одеса. С. 175–177.

33. Струк А. В. Використання української етнопедагогіки у роботі вчителя початкових класів. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні*: збірник тез наук. робіт. (Львів, 26–27 квітня 2019). Львів. С. 67–68.

34. Струк А. В. Мовно-комунікативний компонент української етнопедагогіки у змісті підготовки майбутнього вчителя початкових класів. *Актуальні наукові дослідження: теоретичні та практичні аспекти*: XVI міжнародна наук.-прак. інтернет конф. (Дніпро, 23 квітня 2019). Дніпро. С. 65–67.

35. Струк А. В. Формування етнопедагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 3–4 травня 2019 року). У 2-х частинах. К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», Київ. С. 53–55.

36. Струк А. В. Формування мовної особистості майбутнього вчителя початкової школи на засадах української етнопедагогіки. Матеріали Третьої міжнародної науково-практичної конференції FOLIA COMENIANA : *Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського. «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти»*, (Умань, 16–17 травня 2019 р.). Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. С. 156–159.

37. Струк А. В. Принципи формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Проблеми та перспективи фахової підготовки сучасного педагога в умовах розбудови Нової української школи*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», (Івано-Франківськ, 11 квітня 2019). Івано-Франківськ. С. 81–83.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

38. Струк А. В. Використання проектних технологій в процесі вивчення природознавства у початковій школі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 6 (113). Серія : Педагогіка. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2016. С. 135–138.

39. Струк А. В. Формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Навчальний посібник*. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. 128 с.

40. Struk A. MODELS, METHODS AND ALGORITHMS OF WEB SYSTEM ARCHITECTURE OPTIMIZATION // Pasięka N., Sheketa V., Pasięka M., Domska U., Romanyshyn Y., Struk A. // *in Proceedings of the 2019 IEEE International Scientific and Practical Conference Problems of Infocommunications Science and Technology. PIC S&T'2019. 08–11 October 2019. Kyiv, Ukraine. P. 147–153. (Scopus)*

АНОТАЦІЯ

Струк А. В. Теоретичні і методичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи. На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова), 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України. Одеса, 2020.

У дисертаційному дослідженні розроблено й науково обґрунтовано методологічні концепти (особистісно-діяльнісний, компетентнісно-комунікативний, культурологічний підходи) та теоретичні засади формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; розкрито сутність і структуру феномену «лексико-народознавча компетентність майбутніх учителів початкової школи»; уточнено поняття «компетентність», «народознавча компетентність», «лексико-народознавча компетентність», «мовно-мовленнєва підготовка майбутніх учителів початкової школи»; виявлено критерії (когнітивно-мовний, професійно-спрямований, ініціативно-дієвий, оцінно-діяльнісний) із відповідними показниками (обізнаність студентів з поняттями: «лексика», «лексикологія», «діалектизми», «говірки», «архаїзми», «історизми», «просторіччя»; з українськими народними традиціями, звичаями, обрядами; з народознавчою лексикою; наявність народознавчої лексики в активному мовленні студентів; здатність аналізувати й виокремлювати з художніх і професійно-зорієнтованих текстів народознавчу лексику і пояснювати її; вміння добирати народознавчу лексику у відповідності з темою; складати компоненти уроків з ознайомлення учнів з народознавчою лексикою; розробляти сценарії народознавчих свят; оцінно-діяльнісний наявність адекватної самооцінки та взаємооцінки володіння лексикою народознавчої спрямованості). Схарактеризовано рівні сформованості лексико-народознавчої компетентності (високий, достатній, задовільний, низький).

У дослідженні визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи (наявність позитивної мотиваційної настанови майбутніх учителів початкової школи щодо збагачення їхнього мовлення народознавчою лексикою; забезпечення лексико-народознавчої спрямованості викладання

фахових дисциплін; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища лексико-народознавчої спрямованості).

Розроблено й обґрунтовано модель формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи з відповідними етапами (інформаційно-збагачувальний, практико-зорієнтований, продуктивно-творчий, регулятивно-дієвий). Метою першого – інформаційно-збагачувального етапу було озброєння майбутніх учителів початкової школи системою ключових понять та обсягом знань з лінгвістики, лінгводидактики і народознавства фахової спрямованості. На другому, практико-зорієнтованому етапі стимулювали студентів до позитивної мотивації та ціннісного ставлення щодо формування лексико-народознавчої компетентності у майбутній професійній діяльності. Третій – продуктивно-творчий етап – передбачав формування умінь у майбутніх учителів початкової школи творчо застосовувати лексико-народознавчі знання та набуту лексику в різних мовленнєвих ситуаціях. Четвертий, регулятивно-дієвий етап був спрямований на формування вмінь само- та взаємооцінювання результатів сформованості лексико-народознавчої компетентності, рефлексію студентами набутого досвіду використання народознавчої лексики.

Розроблено й апробовано діагностувальну та експериментальну методики формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, елективний курс «Формування лексико-народознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи» та навчально-методичний супровід до нього.

Ключові слова: лексико-народознавча компетентність, майбутній учитель початкової школи, народознавча лексика, педагогічні умови, експериментальна методика.

SUMMARY

Struk Anna. Theoretical and methodological principles of formation the lexical and ethnographic competence of future primary school teachers. – Manuscript.

The dissertation is to obtain the doctor in pedagogical science degree within specialities 13.00.02 – the theory and a training technique (Ukrainian language), 13.00.04 – the theory and methods of professional education. – State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», MES of Ukraine. – Odessa, 2020.

The dissertation provides and develops the concept and scientific basements of formation the lexical and ethnographic competence of future primary school teachers. The essence and structure of the phenomenon «lexical and ethnographic competence of future primary school teachers» are revealed; the content of the concepts «competence», «ethnographic competence», «lexical and ethnographic competence», «language and speech training of future primary school teachers» has been clarified.

Assessment of the level of lexical and ethnographic competence of future primary school teachers was determined by the following criteria: cognitive-linguistic (indicators: students' awareness of the concepts: «vocabulary», «lexicology», «dialectisms», «dialects», «archaisms», «historicisms», «Space»; with Ukrainian folk traditions, customs, rituals; with ethnographic vocabulary); professionally-oriented (indicators: the presence of ethnographic vocabulary in the active speech of students; the ability to analyze and distinguish from artistic and professionally-oriented texts ethnographic vocabulary and explain it); initiative-effective (indicators: the ability to select ethnographic vocabulary in accordance with the topic; to compose components of lessons to acquaint students with ethnographic vocabulary; to develop scenarios of ethnographic holidays); evaluation-activity (indicators: the presence of adequate self-assessment and mutual assessment of knowledge of ethical vocabulary).

Theoretically substantiated and experimentally tested pedagogical conditions for the formation of lexical and ethnographic competence of future primary school teachers (the presence of positive motivational guidelines for future primary school teachers to enrich their speech with ethnographic vocabulary; lexical and ethnographic orientation). The methodological basis of the problem of formation of lexical and ethnographic competence of future primary school teachers was determined by personal-activity, competence-communicative and culturological approaches.

An experimental model of formation the lexical and ethnographic competence of future primary school teachers was developed. The experimental model was implemented step by step (enrichment by information, practice-oriented, productive creativity and regulatory-effective), in which certain pedagogical conditions were implemented step by step. Enrichment by information was aimed to equip future primary school teachers with a system of key concepts and the amount of knowledge in linguistics, language didactics and ethnography professional orientation. At the second, practice-oriented step, students were stimulated to positive motivation and values attitude towards in the formation of lexical and ethnographic competence in future professional activities. On the third productive and creative step was involved

the formation of skills in future primary school teachers to creatively apply lexical and ethnographic knowledge and acquired vocabulary in different speech situations. The final, regulatory and effective stage was aimed at the formation of skills of self- and mutual evaluation of the results of the formation of lexical and ethnographic competence, reflection by students of the experience gained in the use of ethnographic vocabulary.

Further, an experimental and diagnostic methodologies were developed and tested on the formation of the lexical and ethnographic competence of the future primary school teachers; elective course «Formation of lexical and ethnographic competence of future primary school teachers» and educational and methodological support to it; developed and implemented a system of exercises («Code of the Nation», «Preserves of the Past», «Cycles of Folk Holidays», «Ukrainian Soul», «Sign of the Family», «Memory of Ancestors», «Correct a mistake in words», «Positive attitude to mistakes», «Incomplete sentence», «Folk customs», «Lexical dictation», «Substitutions of correct expression», games («Learn more», «Ethnicity of the people», «From the national treasury», «Chronology of holidays», «Carols and Christmas carols. Who is who?», «What should be on the table and in the basket», «Proverbs and sayings», «Patter», «Treating the language», «Gravity»), trainings («Word workshop», «Ethnographic Expedition»), Website «Folklore Ethnographic Center».

Key words: lexical and ethnographic competence, future primary school teacher, ethnographic vocabulary, pedagogical conditions, experimental methods.

Підписано до друку 05.06.2020
Обсяг 1,9 друк. арк. Формат 60x90/16 Зам. № 1999/20.
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М. О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76

info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.